

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА

Кафедра міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки

КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

з дисципліни
«Аналіз та прогнозування зовнішньої політики»

рівень вищої освіти другий (магістерський)

спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

освітні програми «Міжнародна інформаційна безпека»

вид дисципліни за вибором

факультет Міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

Укладач: канд. політ. наук, доц. Застава І.В.

2020 / 2021 навчальний рік

1. НАВЧАЛЬНИЙ КОНТЕНТ (РОЗШИРЕНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ)

РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

ЛЕКЦІЯ 1. Місце аналізу та прогнозування в зовнішній політиці. Етапи формування аналізу зовнішньої політики

Час проведення – 2 год.

Місце зовнішньополітичної діяльності в забезпеченні функціонування держави. Завдання зовнішньої політики. Поняття «зовнішньої політики». Зовнішньополітична діяльність як система.

Поняття «аналіз» в зовнішньополітичній діяльності. Джерела аналізу. Завдання аналізу. Прогнозування в зовнішньополітичній діяльності. Чотири основних сценаріїв майбутнього. Структура однополюсного світу. Біполярний світ.

Етапи становлення аналізу зовнішньої політики та їх сутність. Початковий етап становлення аналізу зовнішньої політики (друга половина 50-х рр.). Виокремлення напрямків аналізу зовнішньої політики. Порівняльні дослідження зовнішньої політики, структурно-функціональний аналіз зовнішньої політики; дослідження зовнішньої політики з позицій загальної та соціальної психології. Врахування особового фактору в прогнозуванні зовнішньої політики. Врахування національного характеру та культурних особливостей народу при прогнозуванні зовнішньої політики.

Література:

Основна: 3, 4, 5, 7, 10, 11, 16, 25.

Додаткова: 2, 9, 11, 16, 22.

ЛЕКЦІЯ 2. Інформаційне забезпечення зовнішньополітичного аналізу та прогнозування

Час проведення – 2 год.

Критерії орієнтування у інформаційному масиві. Особливості відбору інформації при зовнішньополітичному аналізі. Ступінь надійності, рівень суб'єктивності та об'єктивності, часткова та комплексна інформація, рівень доступності. Характер, типологія джерел інформації прикладного політичного аналізу

Збір інформації. Первинна і вторинна інформація. Визначення комплексу профільної і фонові інформації у зовнішній політиці, зв'язок комплексу з первинної та вторинної (похідною) інформацією. Джерела інформації в сфері зовнішньої політики. Документальні джерела. Засоби масової інформації як джерело. Спостереження. Види спостереження. Інформаційна база для аналізу зовнішньополітичної діяльності. Канали надходження інформації. Офіційні канали інформації.

Література:

Основна: 3, 4, 5, 7, 10, 11, 16, 24, 25.

Додаткова: 4, 5, 6, 7, 9, 10, 16, 17, 18, 19, 22, 24.

ЛЕКЦІЯ 3. Методи аналізу документів. Експертні методи

Час проведення – 2 год.

Поняття та види документів. Кодування відповідей на відкриті запитання, аналіз однотипних фрагментів тексту. Традиційний аналіз документу.

Контент-аналіз. Завдання та види контент-аналізу. Процедура контент-аналізу. Спеціальні методики контент-аналізу. Якісний варіант контент-аналізу.

Когнітивне картування. Поняття, завдання та процедура. Побудова картосхеми понять. Методика Б. Корані. Інтерпретація результатів когнітивного картування.

Івент-аналіз. Інтент-аналіз. Дискурс-аналіз.

Основні види групових експертних оцінок. Методи на основі простого обміну думками з приводу конкретної політичної проблеми.

Брейнстормінг. Основні принципи та етапи брейнстормінгу. Склад експертної групи в мозковому штурмі. Феномен групового мислення.

Метод синектики. Дельфійський метод.

Література:

Основна: 7, 8, 9, 11, 12, 14, 15, 18, 19, 20.

Додаткова: 4, 10, 11, 16, 18, 20, 22, 23.

ЛЕКЦІЯ 4. Прогнозування у зовнішній політиці. Здійснення прогнозного проекту

Час проведення – 2 год.

Фактори, що обумовлюють можливість прогнозування у міжнародних відносинах. Визначення об'єкта прогнозування.

Прогнозування на основі причинних зв'язків. Прогнозування за аналогією. Застосування теорії ймовірності при прогнозуванні. Передбачення на основі стійких тенденцій розвитку міжнародних відносин. Використання розвитку подій у певному напрямку при прогнозуванні. Врахування циклічності в розвитку подій. Статистичний матеріал у прогнозуванні міжнародних відносин.

Література:

Основна: 2, 4, 7, 9, 10, 11, 12, 22, 25.

Додаткова: 8, 12, 13, 14, 15, 24.

ЛЕКЦІЯ 5. Принципи і основні методи зовнішньополітичного прогнозування

Час проведення – 2 год.

Класифікація методів прогнозування за І.В. Бестужевим-Ладою: експертні (інтуїтивні) та фактографічні (формалізовані) методи. Інтуїтивні методи (індивідуальні і колективні): метод інтерв'ю; метод деструктивної віднесеної оцінки; аналітичний метод тощо.

Фактографічні методи: статистичний; прогнозна екстраполяція та інтерполяція; метод історичних аналогій тощо.

Класифікація методів прогнозування (В.Я. Матвієнко): екстраполяційне та цільове прогнозування. Методи якісного екстраполяційного прогнозування (прогностичної добудови): метод ізольованої добудовчої екстраполяції; провідної еволюційної форми; багатокомпонентної добудови. Метод кількісного екстраполяційного прогнозування (динамічні екстраполяційні методи): ізольована екстраполяція; метод часового лага (метод кривої випередження); метод екстрапольованої кривої випередження; метод опорного показника; метод багатокомпонентної екстраполяції.

Методи цільового прогнозування: метод ізольованої генерації ідей; метод системної генерації ідей. «Дерево цілей». Методи планування у руслі цільового прогнозування.

Поняття та зміст верифікації прогнозів. Види верифікації прогнозів: пряма, непряма, інверсійна, консеквентна верифікація, верифікація повторним досвідом, верифікація опонентом, верифікація врахуванням помилок, верифікація компетентним експертом.

Література:

Основна: 1, 3, 9, 10, 11, 12, 15, 17, 18, 19, 20.

Додаткова: 4, 5, 6, 7, 9, 10, 16, 17, 18, 19, 22, 24.

2. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ТА ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ, УМІНЬ ТА НАВИЧОК СТУДЕНТІВ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ

Тема 1: . Місце аналізу та прогнозування в зовнішній політиці. Етапи формування аналізу зовнішньої політики

Практичне заняття 1:

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання для розгляду на практичному занятті:

1. Місце зовнішньополітичної діяльності в забезпеченні функціонування держави. Завдання зовнішньої політики.
2. Поняття «зовнішньої політики».
3. Зовнішньополітична діяльність як система.
4. Поняття «аналіз» в зовнішньополітичній діяльності.
5. Джерела аналізу. Завдання аналізу.
6. Прогнозування в зовнішньополітичній діяльності. Чотири основних сценаріїв майбутнього.
7. Етапи становлення аналізу зовнішньої політики та їх сутність.
8. Початковий етап становлення аналізу зовнішньої політики (друга половина 50-х рр.). Виокремлення напрямків аналізу зовнішньої політики.
9. Порівняльні дослідження зовнішньої політики, структурно-функціональний аналіз зовнішньої політики; дослідження зовнішньої політики з позицій загальної та соціальної психології.
10. Врахування особового фактору в прогнозуванні зовнішньої політики.
11. Врахування національного характеру та культурних особливостей народу при прогнозуванні зовнішньої політики.

Завдання для роботи на практичному занятті:

1. Усне обговорення та навчальна дискусія за навчальними питаннями для розгляду на практичному занятті.
2. Презентація доповідей на практичному занятті.

Питання для обговорення:

1. Яку роль зовнішньополітична діяльність відіграє в забезпеченні функціонування держави?
2. Дайте визначення поняття «зовнішньої політики».
3. Назвіть основні завдання зовнішньої політики.
4. Дайте визначення поняття «аналіз» в зовнішньополітичній діяльності.
5. Яку роль відіграє прогнозування в зовнішньополітичній діяльності?
6. Назвіть основні завдання прогнозування.
7. Які виділяють види прогнозування?
8. Виділіть етапи становлення аналізу зовнішньої політики та їх сутність.
9. Охарактеризуйте початковий етап становлення аналізу зовнішньої політики (друга половина 50-х рр.).
10. Виокреміть напрямки аналізу зовнішньої політики.
11. У чому полягає сутність порівняльних досліджень зовнішньої політики, структурно-функціонального аналізу зовнішньої політики; дослідження зовнішньої політики з позицій загальної та соціальної психології?

12. Чому необхідно врахувати особовий фактор в прогнозуванні зовнішньої політики?
13. Чому необхідно врахувати національний характер та культурні особливості народу при прогнозуванні зовнішньої політики?

Самостійна робота - 14 год.

Завдання для самостійної роботи студентів:

1. Ознайомитися з лекційним матеріалом та з рекомендованою літературою за темою та бути готовими відповідати на усні запитання за навчальними питаннями практичного заняття.
2. Підготувати доповіді з наступних тем (на вибір):
 - 1) Місце зовнішньополітичної діяльності в забезпеченні функціонування держави. Завдання зовнішньої політики.
 - 2) Поняття «зовнішньої політики».
 - 3) Зовнішньополітична діяльність як система.
 - 4) Поняття «аналіз» в зовнішньополітичній діяльності.
 - 5) Джерела аналізу. Завдання аналізу.
 - 6) Прогнозування в зовнішньополітичній діяльності. Чотири основних сценаріїв майбутнього.
 - 7) Етапи становлення аналізу зовнішньої політики та їх сутність.
 - 8) Початковий етап становлення аналізу зовнішньої політики (друга половина 50-х рр.). Виокремлення напрямків аналізу зовнішньої політики.
 - 9) Порівняльні дослідження зовнішньої політики, структурно-функціональний аналіз зовнішньої політики; дослідження зовнішньої політики з позицій загальної та соціальної психології.
 - 10) Врахування особового фактору в прогнозуванні зовнішньої політики.
 - 11) Врахування національного характеру та культурних особливостей народу при прогнозуванні зовнішньої політики.

Література:

Основна: 3, 4, 5, 7, 10, 11, 16, 25.

Додаткова: 2, 9, 11, 16, 22.

Тема 2: Інформаційне забезпечення зовнішньополітичного аналізу та прогнозування

Практичне заняття 2:

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання для розгляду на практичному занятті:

1. Критерії орієнтування у інформаційному масиві.
2. Особливості відбору інформації при зовнішньополітичному аналізі.
3. Ступінь надійності, рівень суб'єктивності та об'єктивності, часткова та комплексна інформація, рівень доступності.
4. Характер, типологія джерел інформації прикладного політичного аналізу
5. Збір інформації.
6. Первинна і вторинна інформація.
7. Визначення комплексу профільної і фонові інформації у зовнішній політиці, зв'язок комплексу з первинної та вторинної (похідною) інформацією.
8. Джерела інформації в сфері зовнішньої політики. Документальні джерела.
9. Засоби масової інформації як джерело.
10. Інформаційна база для аналізу зовнішньополітичної діяльності.
11. Канали надходження інформації. Офіційні канали інформації.

Завдання для роботи на практичному занятті:

1. Усне опитування та навчальна дискусія за навчальними питаннями для розгляду на практичному занятті.
2. Презентація доповідей на практичному занятті.

Питання для обговорення:

1. Визначте критерії орієнтування у інформаційному масиві.
2. Назвіть особливості відбору інформації при зовнішньополітичному аналізі.
3. У чому полягає ступінь надійності, рівень суб'єктивності та об'єктивності, часткова та комплексна інформація, рівень доступності?
4. Визначте характер, типологію джерел інформації прикладного політичного аналізу
5. Назвіть особливості збору інформації.
6. Дайте характеристику первинної і вторинної інформації.
7. Дайте визначення комплексу профільної і фонові інформації у зовнішній політиці, у чому полягає зв'язок комплексу з первинної та вторинної (похідною) інформацією?
8. Назвіть джерела інформації в сфері зовнішньої політики. Документальні джерела.
9. Засоби масової інформації як джерело.
10. Яку роль виконує інформаційна база для аналізу зовнішньополітичної діяльності?
11. Назвіть основні канали надходження інформації. Офіційні канали інформації.

Самостійна робота – 14 год.

Завдання для самостійної роботи студентів:

1. Ознайомитися з лекційним матеріалом та з рекомендованою літературою за темою та бути готовими відповідати на усні запитання за навчальними питаннями практичного заняття.
2. Підготувати доповіді з наступних тем (на вибір):
 - 1) Особливості відбору інформації при зовнішньополітичному аналізі.
 - 1) Ступінь надійності, рівень суб'єктивності та об'єктивності, часткова та комплексна інформація, рівень доступності.
 - 2) Характер, типологія джерел інформації прикладного політичного аналізу
 - 3) Збір інформації.
 - 4) Первинна і вторинна інформація.
 - 5) Визначення комплексу профільної і фонові інформації у зовнішній політиці, зв'язок комплексу з первинної та вторинної (похідною) інформацією.
 - 6) Джерела інформації в сфері зовнішньої політики. Документальні джерела.
 - 7) Засоби масової інформації як джерело.
 - 8) Інформаційна база для аналізу зовнішньополітичної діяльності.
 - 9) Канали надходження інформації. Офіційні канали інформації.

Література:

Основна: 3, 4, 5, 7, 10, 11, 16, 24, 25.

Додаткова: 4, 5, 6, 7, 9, 10, 16, 17, 18, 19, 22, 24.

Тема 3: Методи аналізу документів. Експертні методи

Практичне заняття 3:

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання для розгляду на практичному занятті:

1. Поняття та види документів.
2. Кодування відповідей на відкриті запитання, аналіз однотипних фрагментів тексту.
3. Традиційний аналіз документу.
4. Контент-аналіз. Завдання та види контент-аналізу. Процедура контент-аналізу.

5. Спеціальні методики контент-аналізу. Якісний варіант контент-аналізу.
6. Когнітивне картування. Поняття, завдання та процедура. Побудова картосхеми понять.
7. Методика Б. Корані. Інтерпретація результатів когнітивного картування.
8. Івент-аналіз. Інтент-аналіз. Дискурс-аналіз.
9. Основні види групових експертних оцінок.
10. Методи на основі простого обміну думками з приводу конкретної політичної проблеми.
11. Брейнстормінг. Основні принципи та етапи брейнстормінгу.
12. Склад експертної групи в мозковому штурмі. Феномен групового мислення.
13. Метод синектики.
14. Дельфійський метод.

Завдання для роботи на практичному занятті:

1. Усне опитування та навчальна дискусія за навчальними питаннями для розгляду на практичному занятті.
2. Презентація доповідей на практичному занятті.

Питання для обговорення:

- 1) Визначте поняття та види документів.
- 2) Стуність кодування відповідей на відкриті запитання, аналіз однотипних фрагментів тексту. Традиційний аналіз документу.
- 3) Визначте сутність контент-аналізу.
- 4) Виокремте основні завдання та види контент-аналізу.
- 5) У чому полягає процедура контент-аналізу?
- 6) Визначте спеціальні методики контент-аналізу. Якісний варіант контент-аналізу.
- 7) У чому полягає сутність когнітивного картування. Поняття, завдання та процедура.
- 8) Побудуйте картосхему понять.
- 9) Визначте сутність методики Б. Корані. Інтерпретація результатів когнітивного картування.
- 10) Визначте сутність івент-аналізу, інтент-аналізу, дискурс-аналізу.
- 11) Назвіть основні види групових експертних оцінок.
- 12) Визначте методи на основі простого обміну думками з приводу конкретної політичної проблеми.
- 13) Визначте сутність брейнстормінгу. Основні принципи та етапи брейнстормінгу.
- 14) У чому полягає метод синектики, дельфійського методу?

Самостійна робота – 14 год.

Завдання для самостійної роботи студентів:

1. Ознайомитися з лекційним матеріалом та з рекомендованою літературою за темою та бути готовими відповідати на усні запитання за навчальними питаннями практичного заняття.
2. Підготувати доповіді з наступних тем (на вибір):
 - 1) Поняття та види документів.
 - 2) Кодування відповідей на відкриті запитання, аналіз однотипних фрагментів тексту.
 - 3) Традиційний аналіз документу.
 - 4) Контент-аналіз. Завдання та види контент-аналізу. Процедура контент-аналізу.
 - 5) Спеціальні методики контент-аналізу. Якісний варіант контент-аналізу.
 - 6) Когнітивне картування. Поняття, завдання та процедура. Побудова картосхеми понять.
 - 7) Методика Б. Корані. Інтерпретація результатів когнітивного картування.
 - 8) Івент-аналіз. Інтент-аналіз. Дискурс-аналіз.
 - 9) Основні види групових експертних оцінок.

- 10) Методи на основі простого обміну думками з приводу конкретної політичної проблеми.
- 11) Брейнстормінг. Основні принципи та етапи брейнстормінгу.
- 12) Склад експертної групи в мозковому штурмі. Феномен групового мислення.
- 13) Метод синектики.
- 14) Дельфійський метод.

Література:

Основна: 7, 8, 9, 11, 12, 14, 15, 18, 19, 20.

Додаткова: 4, 10, 11, 16, 18, 20, 22, 23.

Тема 4: Прогнозування у зовнішній політиці. Здійснення прогностичного проекту

Практичне заняття 4:

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання для розгляду на практичному занятті:

1. Фактори, що обумовлюють можливість прогнозування у міжнародних відносинах.
2. Визначення об'єкта прогнозування.
3. Прогнозування на основі причинних зв'язків.
4. Прогнозування за аналогією.
5. Застосування теорії ймовірності при прогнозуванні.
6. Передбачення на основі стійких тенденцій розвитку міжнародних відносин.
7. Використання розвитку подій у певному напрямку при прогнозуванні.
8. Врахування циклічності в розвитку подій.
9. Статистичний матеріал у прогнозуванні міжнародних відносин.

Завдання для роботи на практичному занятті:

1. Усне опитування та навчальна дискусія за навчальними питаннями для розгляду на практичному занятті.
2. Презентація доповідей на практичному занятті.

Питання для обговорення:

- 1) Визначте об'єкт прогнозування, повноту, достовірність і точність даних про об'єкт прогнозування.
- 2) Визначте особливості формування гіпотези при прогнозуванні. Визначте можливі фактори зміни гіпотези.
- 3) У чому полягає прогнозування на основі причинних зв'язків?
- 4) У чому полягає прогнозування за аналогією?
- 5) Охарактеризуйте застосування теорії ймовірності при прогнозуванні. Передбачення на основі стійких тенденцій розвитку міжнародних відносин.
- 6) Охарактеризуйте використання розвитку подій у певному напрямку при прогнозуванні. Врахування циклічності в розвитку подій.
- 7) Визначте статистичний матеріал у прогнозуванні зовнішньої політики.
- 8) У чому полягає сутність аналізу суспільних сил, які чинять вплив на формування зовнішньої політики?

Самостійна робота – 14 год.

Завдання для самостійної роботи студентів:

1. Ознайомитися з лекційним матеріалом та з рекомендованою літературою за темою та бути готовими відповідати на усні запитання за навчальними питаннями практичного заняття.
2. Підготувати доповіді з наступних тем (на вибір):

- 1) Фактори, що обумовлюють можливість прогнозування у міжнародних відносинах.
- 2) Визначення об'єкта прогнозування.
- 3) Прогнозування на основі причинних зв'язків.
- 4) Прогнозування за аналогією.
- 5) Застосування теорії ймовірності при прогнозуванні.
- 6) Передбачення на основі стійких тенденцій розвитку міжнародних відносин.
- 7) Використання розвитку подій у певному напрямку при прогнозуванні.
- 8) Врахування циклічності в розвитку подій.
- 9) Статистичний матеріал у прогнозуванні міжнародних відносин.

Література:

Основна: 2, 4, 7, 9, 10, 11, 12, 22, 25.

Додаткова: 8, 12, 13, 14, 15, 24.

Тема 5: Принципи і основні методи зовнішньополітичного прогнозування

Практичне заняття 5:

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання для розгляду на практичному занятті:

1. Класифікація методів прогнозування за І.В. Бестужевим-Ладою.
2. Фактографічні методи: статистичний; прогнозна екстраполяція та інтерполяція; метод історичних аналогій тощо.
3. Класифікація методів прогнозування (В.Я. Матвієнко): екстраполяційне та цільове прогнозування.
4. Методи якісного екстраполяційного прогнозування.
5. Метод кількісного екстраполяційного прогнозування (динамічні екстраполяційні методи).
6. Методи цільового прогнозування: метод ізольованої генерації ідей; метод системної генерації ідей.
7. «Дерево цілей». Методи планування у руслі цільового прогнозування.
8. Поняття та види верифікації прогнозів.

Лекція 5: Методи політичного прогнозування

Існують різні варіанти типології методів прогнозування: по підставі використовуваних даних; по підставі того, хто здійснює прогнозування; за ступенем точності і складності методології. Широке визнання одержала типологія, запропонована Дж. Скоттом Армстронгом, виділяє три найбільш загальні лінії розмежування методів:

- 1) суб'єктивні - об'єктивні;
- 2) наївні - каузальні;
- 3) лінійні - нелінійні.

Проблеми термінології

Суб'єктивними є методи, що припускають нечіткі і не цілком специфіковані процеси для аналізу вихідних даних. Такі методи також іменують **імпліцитними, неформальними, інтуїтивними**, або **клінічними**. Вони можуть спиратися на прості або складні процеси; можуть використовувати об'єктивні або суб'єктивні дані в якості вступних; можуть супроводжуватися формальним аналізом; проте критично значущим ознакою для даної групи методів залишається те, що всі ввідні дані перетворюються в прогностичні висновки в голові аналітика.

Об'єктивні методи, навпаки, спираються на чітко специфіковані процеси аналізу ввідних даних. Такі методи згадуються також як **експліцитні**,

статистичні, або **формальні** методи. Дані методи також можуть бути простими і складними, використовувати суб'єктивні або об'єктивні дані, супроводжуватися формальним аналізом або ні. Однак тут критично значущим відмінністю є те, що ввідні дані перетворюються в прогностичні висновки за допомогою процесів, які можуть незалежно відтворити інші дослідники і при цьому отримати аналогічні результати. Крім того, такі процеси можуть бути відтворені комп'ютером.

Дж. С. Армстронг відзначає, що на практиці більшість прогнозів здійснюється за допомогою суб'єктивних методів, більше того: чим більш важливим представляється прогноз, тим більш імовірно звернення до суб'єктивних методів. Усвідомлений вибір між об'єктивними і суб'єктивними методами є найбільш значущим моментом в аналітичній практиці.

Наївні методи не претендують на встановлення причинно-наслідкових взаємозв'язків, присутніх у прогнозованій ситуації; вони обмежуються аналізом даних тільки по цікавить дослідника змінної, при цьому спостережувана історична динаміка проектується на майбутнє.

Каузальні методи задаються не тільки питанням "як?" але і "чому?": встановлюються причинно-наслідкові взаємозв'язки між цікавить дослідника змінної (залежної) і пояснюють се поведінку змінними (незалежними). Наявність причинності при цьому передбачає дві умови: а) незалежна змінна X є необхідним або достатньою умовою для прояву залежною змінною Y ; в) X передуює Y в часі.

Лінійні методи передбачають буденну логіку причинно-наслідкових взаємозв'язків, яка укладається в класичну формулу.

Лінійні методи привабливі насамперед своєю простотою, доступністю, надійністю і низькими вимогами щодо ресурсів.

Нелінійні методи, навпаки, складні для розуміння, більш ресурсомісткі, і їх прогностичний потенціал не був переконливо продемонстрований. Різниця між лінійними і нелінійними методами прогнозування представляється найменш значущим з трьох названих.

Протиставлення суб'єктивних і об'єктивних, наївних і каузальних методів не слід сприймати як абсолютне і непереборне. На практиці набувають поширення змішані методи (наприклад, комплексні експертні системи), що сполучають в собі елементи тих і інших підходів для вирішення багаторівневого комплексу завдань, пов'язаних із забезпеченням процесу вироблення, прийняття та імплементації рішень.

За останню чверть століття спостерігачі відзначають тенденцію руху від суб'єктивних до об'єктивних і від наївних до каузальним методам прогнозування. Проте динаміка цього руху залишається досить повільною.

Суб'єктивні методи в цілому зберігають переважання над об'єктивними, особливо в питаннях, що представляють високу значимість для осіб, які приймають рішення. Суб'єктивна думка керівництва грає більш значущу роль в питаннях, що стосуються стратегії розвитку організації в цілому, ніж окремих організаційних одиниць, видів діяльності або вироблених продуктів і послуг.

Вирішальним чинником, що сприяє зростанню інтересу до об'єктивних методів прогнозування, визнаються більш низькі витрати, необхідні для його здійснення. Відносно точності отриманих результатів, об'єктивні методи не демонструють помітно більш високих показників у порівнянні з суб'єктивними методами, за винятком окремих областей застосування (таких, наприклад, як прогнозування кліматичних і погодних змін, де комп'ютерні моделі практично повністю витіснили експертне судження, однак ці приклад не представляють інтересу для політичного аналізу). Фахівці, тим не менш, схильні вважати, що в області довгострокових прогнозів об'єктивні методи є більш точними і надійними.

Важливо запам'ятати! При класифікації методів прогнозування також представляються значимими такі розрізнення, як число змінних (одномірне і багатовимірне

прогнозування), характер учасників (самостійне або із залученням експертів) і деякі інші. На основі різних типологій Дж. С. Армстронг пропонує наступне "дерево прогностичних методів".

Своєрідним перешкодою до широкого поширення об'єктивних методів в області прийняття політичних рішень є побоювання з боку носіїв суб'єктивних експертних знань - власне осіб, що рішення, їх високооплачуваних радників, експертів і т.д. - Втратити вплив і контроль над ситуацією. Ці міркування, як свідчать дослідження, в деяких випадках призводять навіть до відмови від використання встановлених і налагоджених прогностичних комп'ютерних систем на підприємствах і в організаціях.

Є й інші, фундаментальні причини сумніватися в можливості переведення всієї прогностичної активності на формалізовані, об'єктивні рейки: вони криються в самій природі соціальної реальності.

Тенденція руху від наївних до каузальним методам прогнозування видається більш стійкою і загально визнаною, особливо в областях соціологічних і економічних дисциплін. Дана тенденція підкріплюється поліпшенням якості і кількості доступних даних, а також підвищенням наших здібностей зберігати й обробляти ці дані завдяки розвитку та поширенню комп'ютерних технологій.

Разом з тим, каузальні методи більш ресурсомісткі в порівнянні з наївними. Таким чином, фактор економії витрат тут якщо і має місце, то тільки завдяки галопуючій інфляції обчислювальних ресурсів в ході пережитої нами інформаційно-комунікативної революції.

При цьому звернення до більш складним і дорогим методам прогнозування дає помітний приріст у точності результатів тільки у вирішенні завдань, що мають довгостроковий характер.

В області довгострокового прогнозування також помітна тенденція руху від лінійних до нелінійних методів.

Нарешті, загально визнаною тенденцією є зростання популярності змішаних, комплексних методів прогнозування, що долають традиційні лінії розмежування.

Метод *екстраполяції* передбачає пошук деяких історичних даних, репрезентативних відносно прогнозованої події. Допущення при цьому полягає в тому, що майбутнє подія буде відповідати наявним даними.

Джерелами даних для екстраполяції можуть служити: історичні дані, аналогічні ситуації, лабораторні та польові симуляції.

Як правило, екстраполяція спирається на історичні дані, за умови, що ми вже мали досвід знайомства з цікавлять нас явищем.

Екстраполяція спирається на припущення, згідно якому всі фактори, що визначають динаміку ситуації в минулому, будуть мати місце і в майбутньому, породжуючи аналогічний характер зміни показників або аналогічну модель поведінки. Цей постулат відомий як допущення спадкоємності. Прийняття даного допущення передбачає деяку філософську та ідеологічну позицію, пов'язану з уявленнями про еволюційний і Інкрементальний характері суспільного розвитку.

Оскільки таке подання досить характерно для західної традиції взагалі, і традиції політичного аналізу зокрема, остільки екстраполяція знаходить широке визнання і застосування на практиці.

В силу того, що основоположне допущення з приводу стабільної динаміки прогнозованого явища втрачає свою достовірність але міру збільшення горизонту планування (тобто в довгостроковій перспективі), остільки екстраполяція дає більш надійні результати швидше в короткостроковій, ніж довгостроковій перспективі.

У разі якщо історичні дані недоступні або забезпечують надійну основу для прогнозування зважаючи очікуваних значних змін у ситуації, джерелом даних може служити аналогічна ситуація. Так, якщо предметом прогнозування є значна зміна в сформованих умовах діяльності окремих груп громадян, комерційних чи державних організацій (введення нової ставки митних зборів, нових умов реєстрації, впровадження

нового виду громадського транспорту і т.д.), можна скористатися даними по інших країнах, регіонах, містам і т.д., в яких подібні ініціативи вже були реалізовані.

Нарешті, в відсутність реальних аналогічних ситуацій можна звернутися в якості джерела даних до **симуляціям**, які можуть бути здійснені як в лабораторних, так і в польових умовах.

Польові симуляції володіють перевагою більшого реалізму, разом з тим, є найбільш ресурсоемним способом отримання вихідних даних для екстраполяції. Для обох видів симуляції слабкою ланкою є проблема **зміщення** результатів як наслідок упередженості дослідника якої реакції випробовуваних на сам факт участі у випробуванні.

Експоненціальне згладжування. Даний метод екстраполяції є відносно простим, доступним і добре відомим.

В основі методу лежить ідея **декомпозиції**, згідно з якою дані часових рядів складаються з деяких базових компонентів: **середнє, тренд, сезонність і помилка**.

Процедура експоненціального згладжування передбачає таку послідовність кроків:

- 1) очищення даних;
- 2) усунення сезонності;
- 3) вибір сглаживаючих факторів;
- 4) розрахунок нового середнього;
- 5) розрахунок нового тренда;
- 6) оцінка поточного статусу;
- 7) розрахунок прогнозу;
- 8) облік сезонних чинників (повернення до п. 3 для кожного наступного спостереження).

Екстраполяція і теоретичне прогнозування мають специфічними достоїнствами і недоліками. Метод екстраполяції, як правило, простий і доступний, що особливо цінно, коли мова йде про короткострокову прескриптивних рекомендації. Навпаки, каузальне моделювання передбачає поглиблене розуміння комплексу причинно-наслідкових взаємозв'язків. Такий метод більше підходить для довгострокових політичних досліджень, стратегічного планування і прогнозування.

У загальних рисах при виборі того чи іншого методу прогнозування рекомендується дотримуватися наступних рекомендацій. До методу екстраполяції слід вдаватися, якщо:

- - У минулому тенденція мала лінійний і стабільний характер, тобто в короткостроковій перспективі зміни були незначні;
- - Відсутня поглиблене уявлення про природу причинно-наслідкових взаємозв'язків;
- - Відсутній запас часу і ресурсів для проведення поглибленого дослідження ситуації.

Питання практики

Існує безліч областей прийняття політичних рішень, в яких рутинне застосування методу екстраполяції виправдано й доречно. Це стосується політики в галузі:

- - Культури і освіти;
- - Охорони здоров'я;
- - Житлового та соціального будівництва;
- - Муніципальної політики;
- - Ряду інших областей.

Дійсно, визначальну роль у перерахованих областях політики грають соціально-демографічні фактори, традиційно демонструють високий ступінь стабільності і лінійний характер:

- - Народжуваність і смертність;
- - Статеві-віковий склад населення;
- - Динаміка шлюбів і розлучень; рівень захворюваності;
- - Рівень злочинності тощо.

Відповідно, лінійний і стабільний характер набувають політичні рішення: витрати на будівництво нових дитячих садків, шкіл, лікарень, об'єктів культури і спорту, в'язниць,

автостоянок та гаражних комплексів, розвиток інфраструктури громадського транспорту і т.д.

Низька ступінь привабливості даних областей політики з погляду лобізму, пов'язана, у свою чергу, з традиційним залишковим принципом фінансування, також сприяє передбачуваності і стабільності. Хронічний дефіцит фінансування, крім того, обмежує можливості здійснення поглиблених комплексних досліджень.

На противагу цьому, політика в галузі фінансово-економічного регулювання, в галузі безпеки, зовнішньої політики, інформаційної політики та в деяких інших областях традиційно залишається досить динамічною і нелінійною, що обмежує застосовність методів екстраполяції.

Статистичні прогнози, побудовані на історичних даних, як було показано вище, виключно залежні від стабільності спостережуваних змінних і їх взаємозв'язків. Дана обставина набуває вирішального значення, коли мова заходить про застосовність даних методів в інтересах інформаційного забезпечення процесу вироблення і прийняття політичних рішень. Якщо статистично виведені взаємозв'язки, якими оперує статистичний прогноз, містять саме ті змінні, які повинні стати об'єктом управлінського впливу, тоді вони повинні бути піддані теоретичній модифікації, в іншому випадку прогнозовані результати виявляються під великим питанням, оскільки порушується основне допущення статистичної екстраполяції - допущення спадкоємності.

Багато регулятивні політичні рішення, з якими має справу аналітик, припускають значні зрушення в поведінкових моделях окремих громадян, спільнот, організацій та інститутів, що роблять всі минулі спостереження практично іррелевантними. Як зауважує у цьому зв'язку Дж. Куми: "Перед лицем таких серйозних змін просто смішно завантажувати комп'ютери статистичними розрахунками, побудованими на історично спостережуваних взаємозв'язках для прогнозування на сто років вперед".

Приклад з практики

Дж. Куми наводить як приклад досить типову для прикладного політичного аналізу ситуацію:

У 1997 р Агентство з захисту навколишнього середовища США замовило аналіз передбачуваних податкових пільг для підприємств, що встановлюють ефективні енергозберігаючі установки. Метою аналізу було з'ясувати, який ефект дає рішення надасть на ринковий рівень цін на даний вид обладнання і, як наслідок, наскільки воно буде сприяти зростанню попиту на екологічно чисті технології з боку споживачів.

Шлях найменшого опору у вирішенні цього завдання припускав звернення до емпіричних даних, що характеризує реакцію ринків на зниження капітальних витрат більш ефективного обладнання (змінна "Прямий цінової ефект"). Однак подальший аналіз ситуації показав, що прогноз тільки на основі даного фактора буде коректним, оскільки він не приймає в розрахунок зміни в інших значущих параметрах прийняття рішень. Так, був виявлений фактор "інформаційного ефекту", який полягає в тому, що сам факт оприлюднення даного політичного рішення - незалежно від реальної ставки податку, - впливає на галузь, привертаючи увагу споживачів до даного продукту. Вплив даного чинника вдалося показати навіть при значенні податкової пільги, рівному нулю. Нарешті, був виявлений третій значимий фактор, пов'язаний з кумулятивним накопиченням досвіду з боку виробників устаткування, на також робить вплив на рівень відпускних цін.

У підсумку результати показали, що на початковий "прямої цінової ефект" припадає всього 10-20% від сукупного ефекту, таким чином, за відсутності поглибленого теоретичного осмислення і моделювання ситуації аналітики ризикували випустити з уваги левову частку потенційного ефекту даного політичного рішення.

Даний приклад переконливо демонструє, який комплексний характер мають навіть порівняно тривіальні і вузько спрямовані регулятивні рішення та їх наслідки, що представляють собою рутину прикладного політичного аналізу. Очевидно, що справді реформаторські політичні ініціативи, що зачіпають інтереси мільйонів людей, десятків

галузей економіки і можливо, навіть іноземних держав, припускають експоненціально зростаючі аналітичні зусилля, спрямовані на моделювання, оцінку і прогнозування їх наслідків.

Побудова каузальної моделі в якості першого кроку припускає **специфікацію моделі**, тобто формулювання причинно-наслідкових зв'язків між залежними і незалежними змінними. Вже на цьому етапі відмінності між аналізом часових рядів і теоретичним моделюванням набувають ясність: для побудови моделі, в якій єдиним пояснювальним фактором є тимчасовою тренд, нам **не потрібна теорія**, що пояснює причини і наслідки у досліджуваній ситуації. Теоретичне моделювання, навпаки, вимагає поглибленого розуміння такого роду взаємозв'язків.

Недоліками методів прогнозування, що припускають комплексне теоретичне моделювання, - в порівнянні з більшістю екстраполяційних та експертних методів, - є підвищена складність і ресурсомісткість. Переваги в прогностичній точності таких методів можуть бути продемонстровані головним чином па комплексних, довгострокових прикладах, в той час як для тривіальних і короткострокових ситуацій можливий вииграш в точності небудь важко продемонструвати, або він не витримує тесту "ціна-якість".

Не дивно, що в практиці прикладного політичного аналізу застосування теоретичних моделей прогнозування знаходить обмежене, хоча і вельми значиме застосування.

Завдання для роботи на практичному занятті:

1. Усне опитування та навчальна дискусія за навчальними питаннями для розгляду на практичному занятті.
2. Презентація доповідей на практичному занятті.

Питання для обговорення:

- 1) Дайте класифікацію методів прогнозування за І.В. Бестужевим-Ладою.
- 2) У чому полягає сутність фактографічних методів: статистичного; прогнозної екстраполяції та інтерполяції; методів історичних аналогій тощо.
- 3) Дайте класифікацію методів прогнозування (В.Я. Матвієнко): екстраполяційне та цільове прогнозування.
- 4) У чому полягає сутність методів якісного екстраполяційного прогнозування?
- 5) У чому полягає сутність методу кількісного екстраполяційного прогнозування (динамічні екстраполяційні методи)?
- 6) У чому полягає сутність методів цільового прогнозування: метод ізольованої генерації ідей; метод системної генерації ідей?
- 7) Дайте визначення методу «Дерево цілей». Методи планування у руслі цільового прогнозування.
- 8) Дайте визначення поняття та видів верифікації прогнозів.

Самостійна робота – 14 год.

Завдання для самостійної роботи студентів:

1. Ознайомитися з лекційним матеріалом та з рекомендованою літературою за темою та бути готовими відповідати на усні запитання за навчальними питаннями практичного заняття.
2. Підготувати доповіді з наступних тем (на вибір):
 - 1) Класифікація методів прогнозування за І.В. Бестужевим-Ладою: експертні (інтуїтивні) та фактографічні (формалізовані) методи. Інтуїтивні методи (індивідуальні і колективні): метод інтерв'ю; метод деструктивної віднесеної оцінки; аналітичний метод тощо.
 - 2) Фактографічні методи: статистичний; прогнозна екстраполяція та інтерполяція; метод історичних аналогій тощо.
 - 3) Класифікація методів прогнозування (В.Я. Матвієнко): екстраполяційне та цільове прогнозування.

- 4) Методи якісного екстраполяційного прогнозування (прогностичної добудови): метод ізольованої добудовчої екстраполяції; провідної еволюційної форми; багатокomпонентної добудови.
- 5) Метод кількісного екстраполяційного прогнозування (динамічні екстраполяційні методи): ізольована екстраполяція; метод часового лага (метод кривої випередження); метод екстрапольованої кривої випередження; метод опорного показника; метод багатокomпонентної екстраполяції.
- 6) Методи цільового прогнозування: метод ізольованої генерації ідей; метод системної генерації ідей.
- 7) «Дерево цілей». Методи планування у руслі цільового прогнозування.
- 8) Поняття та види верифікації прогнозів: пряма, непряма, інверсійна, консеквентна верифікація, верифікація повторним досвідом, верифікація опонентом, верифікація врахуванням помилок, верифікація компетентним експертом.

Література:

Основна: 2, 3, 4, 5, 7, 10, 11, 22, 25, 27, 28, 35.

РОЗДІЛ 3. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Артёмов І.В. Європейська інтеграція України: стан, проблеми, перспективи: зб. наук. статей. Книга 2. – Ужгород: ПП «АУТДОР-ШАРК», 2014. – 452 с.
2. Боришполец К.П. Методы политических исследований / К.П. Боришполец. – М.: Аспект Пресс, 2005. – 221 с.
3. Ващенко К. Методологічні засади дослідження політичного аналізу і прогнозу / К. Ващенко // Нова парадигма. – Вип. 61. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – С. 73–85.
4. Ващенко К. О. Алгоритми та етапи аналітичного процесу в політичному аналізі / К. О. Ващенко // Гілея (науковий вісник) : зб. наук. праць. – Вип 16. – К. : УАН ТОВ «НВП ВІП», 2008. – С. 152–159.
5. Ващенко К. О. Політичний аналіз і прогноз в сучасній Україні / Ващенко К. О.: [монографія] – К. : Логос, 2008. – 288 с.
6. Ващенко К. О. Специфіка прогностичного забезпечення міжнародної політики / К. О. Ващенко // Політологічний вісник: зб. наук. праць. – Вип 37. – К. : «ІНТАС», 2008. – С. 70–79.
7. Ващенко К. О. Теоретико-методологічний інструментарій і засоби забезпечення політичного аналізу і прогнозування в сучасній Україні: автореферат дис... доктора політ. наук: 23.00.01. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2009. – 34 с.
8. Власов В.Г. Зміст та механізми зовнішньої політики сучасної держави / В. Власов // Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки». 2015. – №8 – С. 1- 14.
9. Вовк Р. В. Моделювання міжнародних відносин : навч. посіб. / Р. В. Вовк. – К. : Знання, 2012. – 246 с.
10. Горбатенко В. П., Бутовська І. О. Політичне прогнозування : Навч. посібник. — К.: МАУП, 2005. – 152 с.
11. Горбатенко В.П. Політичне прогнозування: теорія, методологія, практика. – К.: Генеза, 2006. – 400 с.
12. Деменко О. Ф. Пріоритети зовнішньої політики України на сучасному етапі / О. Ф. Деменко // Вісник Національного університету оборони України. - 2014. - Вип. 4. - С. 362-367.

13. Євмешкіна О. Л. Поняття прогнозування та взаємозв'язок прогнозування й державного стратегічного планування / О. Л. Євмішкіна // Держава та регіони. – 2016. – №3 (55). – С. 28-32.
14. Євмешкіна О. Л. Реалізація функції прогнозування на різних рівнях державного управління / О. Л. Євмішкіна // Державне управління та місцеве самоврядування . – 2017. – №1 (32). – С. 28-32.
15. Каменецький М. С. . Прогнозування зовнішньополітичне // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т./Редкол.:Л. В. Губерський (голова) та ін. — К.: Знання України, 2004 — Т.2 — 812с.
16. Коваленко А.О. Політичний аналіз і прогнозування. – К.: Науковий світ, 2002. – 201 с.
17. Лисенко Ю.В. Теоретичні основи політичного прогнозування/ Ю.В. Лисенко // Нова парадигма. – 2015. – Випуск 126. – С. 150-159
18. Макаренко Є. А. Проблеми, здобутки і перспективи спільної зовнішньої політики ЄС: погляд на сучасність і майбутнє / Є. А. Макаренко // Актуальні проблеми міжнародних відносин. - 2012. - Вип. 108(1). - С. 14-22.
19. Макаренко Є.А. Інформаційна демократія у стратегіях зовнішньої і внутрішньої політики республіки Польща // Міжнародні відносини. Серія: Політичні науки. – 2017. – № 13. – С. 34-41.
20. Муковський І. Т. Інформаційно-аналітична діяльність в міжнародних відносинах: Навч. посіб. / І. Т. Муковський, А. Г. Міщенко, М. М. Шевченко. — К.: Кондор, 2012. — 224 с.
21. Піпченко Н.О. Соціальні медіа у структурі зовнішньої політики провідних міжнародних акторів: монографія / Н.О. Піпченко. - Київ : Центр вільної преси, 2014. - 333 с.
22. Резнікова Н.В. Міжнародне економічне співробітництво в сфері економічної політики: проблема збереження суверенітету та аналіз потенційних вигод / Н. В. Резнікова // Актуальні проблеми міжнародних відносин: у 2 ч. – К. : КНУ імені Тараса Шевченка. Інститут міжнар. відносин, 2013. – Вип. 113, ч. II. – С. 149–159.
23. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи: інституційний вимір / А. Романюк. – Львів: Тріада Плюс, 2004. – 392 с.
24. Седляр Ю.О. Еволюція аналізу зовнішньої політики як наукового напрямку / Ю.О. Седляр // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2016. – Випуск 93 (Частина II). – С. 43-50.
25. Симонов К.В. Политический анализ: Учебное пособие. – М.: Логос, 2002. – 152 с.
26. Сізіх Н.В. Теорія прийняття рішень в міжнародних відносинах: Навчальний посібник до лекційного курсу. – К.: Кобза, 2003. – 208 с.
27. Степко О. М. Методи аналізу при проведенні комунікаційних кампаній // Олександр Степко // Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. Серія: економіка, право, політологія, туризм. – Т.1 (№1). – 2010.
28. Стратегічне партнерство в міжнародних відносинах. Монографія – К. : Вадекс, 2018. – 542 с.
29. Стратегічні комунікації. Підручник. – К. : Вадекс, 2019. – 446 с.
30. Телешун С. О. Інформаційно-аналітична діяльність в державному управлінні : навч.-метод. матеріали / С. О. Телешун, І. В. Рейтерович. – К. : НАДУ, 2013. – 36 с.
31. Телешун С. О. Політична аналітика, прогнозування та політичні консультації: Курс лекцій / С.О. Телешун, А.С. Баронін. — К.: Вид. Паливода А.В., 2001. — 112 с.
32. Терещук В. І. Системний аналіз інституціонального забезпечення реалізації зовнішньої політики публічної дипломатії (на основі досвіду США) / В.І. Терещук // Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки». – №11. – 2016.

33. Тертичка В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні: Моногр. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. – 750 с.
34. Шпиґа П.С. Інформаційно-аналітичне забезпечення зовнішньої політики: Конспект лекцій. – К.: КиМУ, 2004.– 108 с.
35. Янг. Е., Куїнн Л. Як починати дієвий аналітичний документ у галузі державної політики: Практичний посібник для радників з державної політики у Центральній Європі / Пер. з англ. – К.: К.І.С., 2003. – 120 с.
36. Dunn W. Public Policy Analysis: An Intruduction. 3rd edition / W.Dunn.- Pearson Education Inc., 2004. – 510p.
37. Daniell K., Morton A. Policy analysis and policy analytics // K. Daniell, A. Morton. Annals of Operations Research. – volume 236. – 2016. – p.1–13.
38. Manski C. Communicating uncertainty in policy analysis / C. Manski C. // PNAS. – April 16. – 2019. – p. 116-122.
39. Weimer D., Vining A. Policy Analysis: Concepts and Practice // D. Weimer, A. Vining. – New York, 2017. – p. 470.

Додаткова:

1. Антонова О.В. Роль виробників державно-управлінських рішень у процесі формування державної політики / О.В. Антонова // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. праць. – Д.: ДРІДУ УАДУ, 2001. – Вип. 3. – С. 86-95.
2. Балувев Д.Г. Введение в политический анализ. – Ниж. Новгород, 2000. – 189 с.
3. Браун М.П. Посібник з аналізу державної політики / Пер. з англ. – К.: Основи, 2000. – 243 с.
4. Брус Т.М. Аналіз державної політики як знаряддя громадянського суспільства // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. праць. – Д.: ДФ УАДУ, 2001. – Вип. 2. – С. 92-99.
5. Валевський О.Л. Державна політика в Україні: методологія аналізу, стратегія, механізми впровадження. – К.: НІСД, 2001. – 242 с.
6. Валевський О.Л. Теорія і практика політичного аналізу: Навч. посіб. – К.: Міленіум, 2003. – 227 с
7. Говлет М. Дослідження державної політики: цикли та підсистеми політики / Пер. з англ. – Л.: Кальварія, 2004. – 264 с.
8. Гогвуд Б. Аналіз політики для реального світу / Пер. з англ. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – 396 с.
9. Дегтярев А.А. Политический анализ как прикладная дисциплина: Предметное поле и направления разработки // Полис. – 2004. – № 1. – С. 85-97.
10. Дегтярев А.А. Принятие политических решений. – М.: КДУ, 2004. – 236 с.
11. Ожиганов Э.Н. Стратегический анализ политики: Теоретические основания и методы: Учеб. Пособие. – М.: Аспект Пресс, 2006. – 272 с.
12. Пал Л. Аналіз державної політики / Пер. з англ. – К.: Основи, 1999. – 422 с.
13. Панарин А.С. Глобальное политическое прогнозирование: Учебник для вузов – М.: Алгоритм, 2000. – 352 с.
14. Петренко І.І. Політичні ризики: зміст та особливості прогнозування // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – К., 2010. – Вип. 19. – С. 211-222.
15. Пик С.М. Аналіз і прогнозування зовнішньої політики. Програма навчальної дисципліни для здобувачів за напрямом підготовки «Міжнародні відносини», спеціальністю «Міжнародні відносини». – Львів: ЛНУ, 2010. – 16 с.
16. Политический процесс: основные аспекты и способы анализа: Сборник учебных материалов / Под ред. Мелешкиной Е.Ю. – М.:ИНФРА, 2001. – 304 с.
17. Романов В.Є. Аналіз державної політики: проблеми походження, теорії та перспектив розвитку // Вісник УАДУ. – 2001. – № 1. – С. 250-256.

18. Современные международные отношения и мировая политика: Учебник / А.В. Торкунов., И.Г. Тюлин., А.Ю. Мельвиль и др. – М.: Просвещение: МГИМО, 2004. – 991 с.
19. Тертичка В. Інформаційно-аналітичне забезпечення державної політики // Вісник УАДУ. – 2000. – № 1. – С. 314-325.
20. Тертичка В. Проблеми оцінювання результативності й ефективності в аналізі державної політики // Вісн. Укр. акад. держ. упр. при Президентіві України. – 2002. – № 1. – С. 215-222.
21. Тинкован О. Проблеми розвитку недержавних дослідних організацій в Україні // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. праць. – Д.: ДФ УАДУ, 2001. – Вип. 2. – С. 104-109.
22. Туронок С.Г. Политический анализ: Курс лекцій. – М.: Дело, 2005. – 360 с.
23. Україна і світ: прагнення змін: монографія / редкол.: М. Антонович, Н. Висоцька, С. Курбатов [та інші]. — К.: Дух і літера, 2010. — 448 с.
24. Чекаленко Л.Д. Зовнішня політика України (від давніх часів до наших днів): підручник / Л. Д. Чекаленко; Дипломатична академія України при МЗС України. — 2-ге вид. — К.: Кондор, 2011. — 290 с.

Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. <https://www.unian.ua> – Українське Незалежне Інформаційне Агентство Новин
2. <https://www.ukrinform.ua> – Українське національне інформаційне агентство «Укрінформ»
3. <http://institute.gorshenin.ua> – Київський інститут проблем управління імені Горшеніна
4. <http://dif.org.ua> – Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва
5. <http://razumkov.org.ua> – Український центр економічних і політичних досліджень ім. Олександра Разумкова
6. <http://www.fpri.kiev.ua> – Інститут зовнішньополітичних досліджень
7. <http://prismua.org/pro-radu/> – Рада зовнішньої політики «Українська призма»
8. <https://mfa.gov.ua/ua> – Міністерство закордонних справ України

РОЗДІЛ 4. ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ, УМІВ ТА НАВИЧОК СТУДЕНТІВ, ЗАЛІКОВИХ РОБІТ

1. Місце зовнішньополітичної діяльності в забезпеченні функціонування держави.
2. Завдання зовнішньої політики.
3. Поняття «зовнішньої політики».
4. Зовнішньополітична діяльність як система.
5. Поняття «аналіз» в зовнішньополітичній діяльності.
6. Джерела аналізу.
7. Завдання аналізу.
8. Прогнозування в зовнішньополітичній діяльності.
9. Чотири основних сценаріїв майбутнього.
10. Структура однополюсного світу. Біполярний світ.
11. Етапи становлення аналізу зовнішньої політики та їх сутність.
12. Початковий етап становлення аналізу зовнішньої політики (друга половина 50-х рр.).
13. Виокремлення напрямків аналізу зовнішньої політики.
14. Порівняльні дослідження зовнішньої політики, структурно-функціональний аналіз зовнішньої політики; дослідження зовнішньої політики з позицій загальної та соціальної психології.

15. Врахування особового фактору в прогнозуванні зовнішньої політики.
16. Врахування національного характеру та культурних особливостей народу при прогнозуванні зовнішньої політики.
17. Інформаційне забезпечення зовнішньополітичного аналізу та прогнозування
18. Критерії орієнтування у інформаційному масиві.
19. Особливості відбору інформації при зовнішньополітичному аналізі.
20. Ступінь надійності, рівень суб'єктивності та об'єктивності, часткова та комплексна інформація, рівень доступності.
21. Проблема профільної та фонові інформації у зовнішньополітичному аналізі.
22. Характер, типологія джерел інформації прикладного політичного аналізу
23. Визначення комплексу профільної і фонові інформації у зовнішній політиці, зв'язок комплексу з первинної та вторинної (похідною) інформацією.
24. Джерела інформації в сфері зовнішньої політики.
25. Документальні джерела.
26. Засоби масової інформації як джерело.
27. Спостереження. Види спостереження.
28. Інформаційна база для аналізу зовнішньополітичної діяльності.
29. Кодування відповідей на відкриті запитання, аналіз однотипних фрагментів тексту.
30. Традиційний аналіз документу.
31. Контент-аналіз. Завдання та види контент-аналізу. Процедура контент-аналізу.
32. Спеціальні методики контент-аналізу. Якісний варіант контент-аналізу.
33. Когнітивне картування. Поняття, завдання та процедура.
34. Побудова картосхеми понять.
35. Методика Б. Корані. Інтерпретація результатів когнітивного картування.
36. Івент-аналіз. Інтент-аналіз. Дискурс-аналіз.
37. Основні види групових експертних оцінок.
38. Методи на основі простого обміну думками з приводу конкретної політичної проблеми.
39. Брейнстормінг. Основні принципи та етапи брейнстормінгу.
40. Склад експертної групи в мозковому штурмі. Феномен групового мислення.
41. Метод синектики. Дельфійський метод.
42. Фактори, що обумовлюють можливість прогнозування у міжнародних відносинах.
43. Визначення об'єкта прогнозування.
44. Прогнозування за аналогією.
45. Застосування теорії ймовірності при прогнозуванні.
46. Передбачення на основі стійких тенденцій розвитку міжнародних відносин.
47. Використання розвитку подій у певному напрямку при прогнозуванні.
48. Врахування циклічності в розвитку подій.
49. Статистичний матеріал у прогнозуванні міжнародних відносин.
50. Класифікація методів прогнозування за І.В. Бестужевим-Ладою: експертні (інтуїтивні) та фактографічні (формалізовані) методи.
51. Інтуїтивні методи (індивідуальні і колективні): метод інтерв'ю; метод деструктивної віднесеної оцінки; аналітичний метод тощо.
52. Фактографічні методи: статистичний; прогнозна екстраполяція та інтерполяція; метод історичних аналогій тощо.
53. Класифікація методів прогнозування (В.Я. Матвієнко): екстраполяційне та цільове прогнозування.
54. Методи якісного екстраполяційного прогнозування (прогностичної добудови): метод ізольованої добудовчої екстраполяції; провідної еволюційної форми; багатокомпонентної добудови.
55. Метод кількісного екстраполяційного прогнозування (динамічні екстраполяційні методи): ізольована екстраполяція; метод часового лага (метод кривої випередження);

метод екстрапольованої кривої випередження; метод опорного показника; метод багатокomпонентної екстраполяції.

56. Методи цільового прогнозування: метод ізольованої генерації ідей; метод системної генерації ідей.

57. «Дерево цілей».

58. Методи планування у руслі цільового прогнозування.

59. Поняття та зміст верифікації прогнозів.

60. Види верифікації прогнозів: пряма, непряма, інверсійна, консеквентна верифікація, верифікація повторним досвідом, верифікація опонентом, верифікація врахуванням помилок, верифікація компетентним експертом.

Приклад екзаменаційного білету

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

Галузь знань: 29 «Міжнародні відносини»

Спеціальність: 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Освітня програма: «Міжнародна інформаційна безпека»

Семестр: 3

Форма навчання: денна

Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

Навчальна дисципліна: «Аналіз та прогнозування зовнішньої політики»

ЗАЛКОВИЙ БІЛЕТ № 1

1. Місце зовнішньополітичної діяльності в забезпеченні функціонування держави. (10 балів)
2. Врахування особового фактору в прогнозуванні зовнішньої політики. (15 балів)
3. Статистичний матеріал у прогнозуванні міжнародних відносин. (15 балів)

Затверджено на засіданні кафедри міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки
протокол № 1 від «26» серпня 2020 р.

Завідувач кафедри _____ Л. В. Новікова

Екзаменатор _____ І. В. Застава